

УЛАМЖЛАЛТ АНАГААХ УХААНЫ ҮНДСЭН СУРАХ БИЧИГ ДЭХ АРЬСНЫ ӨВЧНИЙ АНГИЛЛЫГ ТОДРУУЛАХ НЬ

Хөгжилт (Hugejiletu)¹, Х.Улаан-Од², Я.Энхтөр³, Ш.Болд¹

¹АШУҮИС-ийн МАУОУС, ²“Ач” АУИС, ³АШУҮИС-ийн АУС

e-mail: boldshrv@gmail.com

Abstract

CLARIFYING THE CLASSIFICATION OF SKIN DISEASES IN BASIC TEXTBOOKS OF TRADITIONAL MEDICINE

Hugejiletu¹, Ulaan-Od Khailan², Enkhtur Yadamsuren³, Bold Sharavyn¹

¹International School of Mongolian Medicine, MNUMS,

²“Ach” Medical University, ³School of Medicine, MNUMS

e-mail: boldshrv@gmail.com

As specified in the main textbook of traditional Mongolian medicine, when diagnosing a disease, first of all, the disease is analyzed according to the type and classification of the disease, and then the root cause of the disease is known. Although there are numerous diseases, it is possible to distinguish exactly which disease it is from other diseases by knowing its root. The ancestors of Mongolians have created and developed dozens of works of materialistic and intellectual culture related to nomadic civilization. In these works, the medical art, treatment methods, and classification of diseases created during the historical development of fighting diseases have a special place. In particular, the very ancient forms of cognition of diseases, their causes, conditions, diagnosis, and treatment methods have been deeply developed from the point of view of mythology, religion, as well as philosophical and scientific views, from the level of simple consciousness to evidence-based knowledge. Within the framework of this knowledge, skin diseases, which have not been widely studied and are not generally used in practice, occupy an important place. There are 18 diseases in the classification of skin diseases, and if we divide them into 4 in detail, a total of 24 diseases are identified. This classification should be called the general classification of skin diseases due to the fact that in addition to the general classification of skin diseases, many others related to skin diseases are mentioned in other categories of diseases in the “Four Medical Tantras”. The results of this study show that these diseases should be integrated and used as a special category of skin diseases.

Keywords: Mongolian medicine, treatment methods, skin diseases, classification

Үндэслэл

Монгол оронд XVII зууны сүүлчээр Мамба дацан (Эмчийн сургууль) байгуулагдах үндсэн нөхцөл нь буддын шашин дэлгэрсэнтэй шууд холбоотой юм. Монголд дэлгэрсэн буддын шашны мэдлэг ухааныг даган “Анагаах ухааны дөрвөн үндэс”-ийн урсгал хүчтэй дэлгэрэн Ар, Өвөр Монголд шарын шашны сүм, хийдийн дэргэд эмчийн сургуулиуд олноороо байгуулагдан “Анагаах ухааны дөрвөн үндэс”-ийг “шүн” буюу гол сурах бичиг хэмээн дээдлэн тахиж, эш ухаан, онол, дадлагынхаа үндсийг болгосоор иржээ [1, 2]. Тухайлбал: өвчнийг шалтгаан, нөхцөл, нэршил, эмгэг үйл явц, эмгэг байдал, эмгэг жам, зүйл, тоо зэрэгт тулгуурлан тодорхой өгүүлж, өвчний бие даасан ангиллыг зохиосон байдаг. Энэ ангилал дотор арьсны өвчний ангилал нь нэр томъёоны болон практик талаасаа ихээхэн ач холбогдолтой байна. Тиймээс бид “Анагаах ухааны дөрвөн үндэс” [3] түүний тайлбар бүтээлүүдээс [4] арьсны өвчнийг түүвэрлэн ямар ямар өвчин байсныг, хэрхэн ангилсныг тодруулахыг оролдов.

Судалгааны ажлын зорилго

Уламжлалт анагаах ухааны үндсэн сурах бичиг “Анагаах ухааны дөрвөн үндэс” дэх арьсны өвчний ерөнхий болон тусгай ангиллыг тодруулах

Судалгааны ажлын арга

1. Системийн түгээмэл, нийтлэг арга

Уламжлалт анагаах ухааны судрууд нь уг гарал, бүтцийн хувьд олон шинжлэх ухааныг хамардаг учраас шинжлэх ухаанд түгээмэл хэрэглэдэг системийн нийтлэг аргуудыг ашиглах нь нэн зохимжтой байдаг. Энэ арга нь шинжлэх ухааны ойлголтуудыг стандартчилах, цэгцлэх, ялангуяа анагаахын шинжлэх ухааны эмнэлзүй, оношилгоо, өвчний ангилал, эм судлалын талаарх мэдлэг, төсөөллийг системчлэх, нэг мөр болгоход чухал үүрэгтэй тул бид системийн түгээмэл, нийтлэг аргыг энэ удаагийн судалгаандаа ашиглав.

2. Магадлан жагсаах арга

Магадлан жагсаах буюу хяналтын хуудасны арга нь уламжлалт анагаах ухааны өвчний ангилал, түүний бүрэлдэхүүн хэсгийг төрөлжүүлэн жагсааж, тэдгээрийг тодорхойлсон хэсгийг судлах арга юм. Магадлан жагсаах арга нь мэдээллийг төрөлжүүлж ангилахад хялбар, өгөгдөл цуглуулахад хялбар, эхний шатны үнэлгээ өгөхөд тохиромжтой, төлөвлөсөн ажлаа урьдчилан харах, цахим санд оруулахад зохимжтой, хялбар байдгаараа давуу талтай арга юм.

Судалгааны ажлын үр дүн

"Анагаах ухааны дөрвөн үндэс" сударт өвчний ангиллыг шалтгаанаар ялгах, шүтээнээр ялгах, зүйлийн үүднээс ялгах гэж гурав хуваадаг гэж онцлон тэмдэглэсэн байна. Шалтгааны үүднээс: энэ насны гэм, урьд үйлээс болсон, тэр хоёр нийлэлдсэнээс болсон гурван зүйл. Шүтээний үүднээс ялгавал: эрэгтэй, эмэгтэй, нялх, хөгшний дөрвөн зүйлийн өвчин буй хэмээгээд зүйлийн үүднээс: дотор өвчин, яр шарх, халуун, тархмал өвчин лүгээ дөрөв, дотор өвчний үүднээс ялгаваас эс шингэсэн шалтгаан нь архаг, үр нь архаг өвчин хоёр буй. Эс шингэсэн шалтгааны архагт чанар, зүйл, нөхөр, цаг дөрөв байдаг гэх мэтээр нэн тодорхой бичиж үлдээжээ. Энэхүү ерөнхий ялгалын хүрээнд арьсны өвчнийг дараах байдлаар ангилжээ.

Арьсны өвчний ерөнхий ангилал

"Анагаах ухааны дөрвөн үндэс" түүний тайлбар бүтээлүүдэд арьсны өвчнийг дараах байдлаар ангилсан байна. Үүнд:

- | | |
|--------------------|-------------------------|
| 1. Алаг мариа | 7. Сэвх |
| 2. Үхэр нясуу | 8. Цахлай |
| 3. Үү | 9. Үлд |
| - Ямаан үү | 10. Халуун цэврүү |
| - Хонин үү | 11. Гар, хөл амны өвчин |
| 4. Цөгцөн яр | 12. Толбодох өвчин |
| - Нүдэн яр | 13. Арьсны нян өвчин |
| - Толгойн яр | 14. Хайрс |
| - Гүвдрүүт яр | 15. Мэнгэтэх |
| - Чонын яр | 16. Загатнаа |
| 5. Нясуу | 17. Арьсны шарх |
| 6. Хорхойн гүвдрүү | 18. Намарс |

Уг ангилалд нийт 18 өвчин байгаагаас үүг дотор нь ямаан үү, хонин үү гэж, цөгцөн ярыг дотор нь нүдэн яр, толгойн яр, гүвдрүүт яр, чонын яр гэж 4 хувааж нийт 24 өвчин байгаа нь тогтоогдов. Энэ ангиллыг арьсны өвчний ерөнхий ангилал хэмээн нэрлэх шаардлагатай. Учир нь арьсны өвчний ерөнхий ангиллаас гадна "Анагаах ухааны дөрвөн үндэс" дэх өвчний бусад ангилалд арьсны өвчтэй холбоотой өвчнүүд байна [5]. Эдгээр өвчнүүдийг нэгтгэн Арьсны өвчний тусгай ангилал хэмээн нэрлэх нь зүйтэй юм.

Арьсны өвчний тусгай ангилал

1. Орших орноор нь ангилсан хий өвчний дотор:
Хий арьсанд тархах
2. Шар өвчнийг орших орны ангилалд:
Шар арьсанд тархах
3. Бадган өвчний орших орны ангилалд:
Бадган арьсанд тархах
4. Бор өвчин дотор:
Арьсанд тархах бор
5. Хуучин халуунд:
Хуучин халуун арьсанд тархах
6. Булингартсан халуунд
Булингартсан халуун арьсанд тархах
7. Унгарил хижиг¹
Буух орноор нь: Арьсанд буух унгарил хижиг
8. Бэлгэсийн өвчний ангилалд
Эрэгтэйн бэлгэсийн өвчинд:
Арьс язрах
 1. Хийнээс үүссэн арьс язрах
 2. Шараас үүссэн арьс язрах
 3. Цуснаас үүссэн арьс язрах
 4. Бадганаас үүссэн арьс язрах
 5. Хурмалаас үүссэн арьс язрах
9. Хэсэг бусаг өвчний ангилалд
Шар усны өвчинд:
Арьсанд тархах шар ус
10. Гал намс өвчний ангилалд
Язгуурын явчинд:
 1. Хий
 2. Шар
 3. Бадган
 4. Мэс
11. Орны өвчинд:
 1. Гадна арьсанд
 2. Дотор зүрхэнд
12. Лусын өвчний ангилалд
Орнын өвчинд:
 1. Арьсны гадна хөрсний
 2. Арьсны
13. Шарханд:
 1. Гавал адил
 2. Бөөрөнхий
 3. Нясуу
 4. Удамбар² адил
 5. Хэрээний хэл адил
 6. Арьсны ганц хулгана яр
 7. Өчүүхэн гүвдрүү
 8. Алаг мариа
 9. Чийх
 10. Сарних
 11. Осгортох
 12. Нясуу
 13. Зуун амтай
 14. Цагаан лянх
 15. Гүвдрүү
 16. Хамуу
 17. Арьс илжрэх
 18. Оломсэ адил
14. Бэртэл гэмтэл
Арьс нь хуулаарх
15. Сарнисан шарх

1 Нянгаар түргэн халдварладаг халдварт халуун өвчний нэг.

2 Иш нь арван тохой өндөр, цэцгийн дэлбээ нь гарын алга мэт том, навч нь зөөлөн (бас ширүүн ч бий), олон цэцгийн дунд буюу эсвэл уулын далд газар ургадаг цэцэг.

Арьсанд сарнисан шарх

Арьсны өвчний тусгай ангилалд 15 өвчин байгаа ч зарим өвчин нь дотор зуураа дахин дэд ангилалд хуваагдан нийт 41 өвчин болж байна. Үүнээс шархны өвчний ангилалд: арьсны 18 өвчин, бэлгэсийн өвчний ангиллын эрэгтэйн бэлгэсийн өвчинд: хийнээс үүссэн арьс язрах, шараас үүссэн арьс язрах, цуснаас үүссэн арьс язрах, бадганаас үүссэн арьс язрах, хурмалаас үүссэн арьс язрах гэсэн арьсны өвчтэй холбоотой 5 өвчин байна.

Өвчнийг оношлохдоо юуны түрүүнд өвчний зүйл, ангиллын дагуу ямар өвчин болохыг шинжлэн тогтоож улмаар өвчний язгуур шалтгаан, үндсийг танин мэднэ [6]. Тухайлбал: адил бус олон өвчний язгуур дотроос чухам ямар өвчин мөн болохыг бусад өвчнөөс ялган нарийн тогтоох боломжтой болно.

Дүгнэлт

Монголчуудын өвөг дээдэс нүүдлийн соёл иргэншилтэй холбоотой эдийн болон оюуны соёлын олон арван бүтээлийг бий болгон хөгжүүлсээр өнөөг хүрч иржээ. Эдгээр бүтээлийн дотор өвчин эмгэгтэй тэмцэж ирсэн түүхэн хөгжлийнхөө явцад бий болгосон анагаах урлаг, эмчилгээ заслын аргууд онцгой байр эзэлдэг юм. Ялангуяа өвчин түүний шалтгаан, нөхцөл, оношлох, эмчлэх аргыг танин мэдэхүйн нэн эртний хэлбэр домог зүй, шашины үзэл, түүнчлэн гүн ухааны болон шинжлэх ухааны үзлийн үүднээс, энгийн ухамсрын түвшингээс нотолгоо түшсэн мэдлэг тийшээ гүнзгийрүүлэн хөгжүүлсээр иржээ.

Ном зүй

1. Баттуул. Ж, Болд Ш, Уянга Г. Уламжлалт анагаах ухаан дахь өвчний ангиллын тухай. Онош, 2013; 3:(058)
2. Болд Ш. Монгол уламжлалт анагаах ухааны түүх. УБ, 2006, х.170
3. bdud rtsi snying po yan lag brgyad pa gsang ba man ngag gi rgyud. Модон барын төвөд судар.
4. man ngag lhan thabs. Төвөд, монгол хадмал судар.
5. bdud rtsi snying po yan lag brgyad pa gsang ba man ngag gi rgyud. Модон барын төвөд судар
6. Баттуул. Ж, Болд Ш, Уянга Г. Уламжлалт анагаах ухаан дахь өвчний ангиллын тухай. Онош сэтгүүл, 2013; 3:(058)